

OKTALAN ÉS INDOKOLATLAN KIVÉGZÉSEK

AZ 1944. ÉVI BEZDÁNI MEGTORLÁSRÓL

Dr. Balla Ferenc és jómagam az 1944 őszén Bezdánban történt tragikus eseményekkel kapcsolatos többéves kutatásaink eredményeit a *Bezdán története. A jugoszláv katonai közigazgatás bevezetésétől a termelő parasztszövetkezetek felbomlásáig (1944–1953)* című, 2001-ben, a tóthfalui Logos Grafikai Műhely gondozásában megjelent könyvünkben tettük közzé.

E dolgozatban most röviden összefoglalnám a könyv *Bezdán község a katonai közigazgatás idején* című fejezetének tartalmát, mellőzve a megtorlás ártatlan áldozatai neveinek újbóli felsorolását, de kiegészíteném néhány új, eddig még nem publikált információval.

Bezdán északnyugat-bácskai helység, amely a Duna bal partjától 5, a jugoszláv–magyar országhatártól pedig 8 km-re délre fekszik. A magyar nemzetiségű lakosság Bezdán községben 1941 októberében abszolút többséget alkotott: az 5235 magyar mellett 842 német, 115 bunyevác, 33 horvát, 29 szerb és 31 egyéb nemzetiségű élt.

1944. október 19-én Bezdánon áthaladt az utolsó visszavonuló honvédalakulat. A katonák többsége kerékpáron közlekedett, de csak a községig. Miután az Alsótemető bejáratú kapuja előtti téren felszerelésüket rakásba dobálták, leöntötték benzinnel s felgyújtották. Gyalog hagyták el a községet. A bácskaiak közül sokan nem keltek át a Dunán. Aki csak tehette, hazafelé vette útját.

21-én a Vörös Hadsereg egységei bevonultak a községtől 18 km-re fekvő Zomborba. Aznap reggelig a községi hivatalnokok nagy része és a csendőrség távozott Bezdánból. A késő esti órákban néhány szovjet katona áthaladt a községen. A Dunáig mentek, hogy meggyőződjenek: van-e ellenséges haderő a folyó bal partján. Akkor már a bezdáni Duna-parton nem tartózkodott egyetlen német vagy magyar katona sem.

22-e tekinthető a hatalomátvétel napjának. Megalakult a helyi népfelszabadító bizottság és a kb. 20 fős helyi népőrség (partizán-őrség). A hatalom a régi mozgalmi emberek kezébe került. A népfelszabadító bizottság három magyar és négy délszláv nemzetiségű tagot számlált. Akkor még egyikük sem volt tagja a Jugoszláv Kommunista Pártnak.

23-án a Kozara-erdőben állomásozó 22 tagú felfegyverzett csetnik csoport lovasszekereken bevonult Bezdánba. A községházán rendezte be szálláshelyét. A királypárti fegyveresek egy része monostorszegi illetőségű volt.

25-én Zomborból egy 14–15 fős partizáncsoport érkezett Bezdánba. Sikerült tűzharc nélkül lefegyvereznie a csetnikeket. A katonai közigazgatás bevezetéséről szóló rendelet értelmében a partizánok megalakították a helyi katonai állomást.

A népfelszabadító bizottságnak (hatósági szervnek) csak tanácsadó szerepe volt. A végrehajtó és a bírósági hatalmat a katonai állomás gyakorolta.

November 2-án megérkeztek a községbe a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 51. Vajdasági Hadosztálya XII. Brigádjának első egységei. A Bezdánt Monostorszeggel összekötő töltésút keleti oldalán táboroztak le. A brigád parancsnoksága a községtől 1 km-re délre fekvő téglagyárban volt. A Duna túlsó, jobb oldalán, a batinai dombokon a visszavonuló német katonai alakulatok építették védelmi vonalaikat.

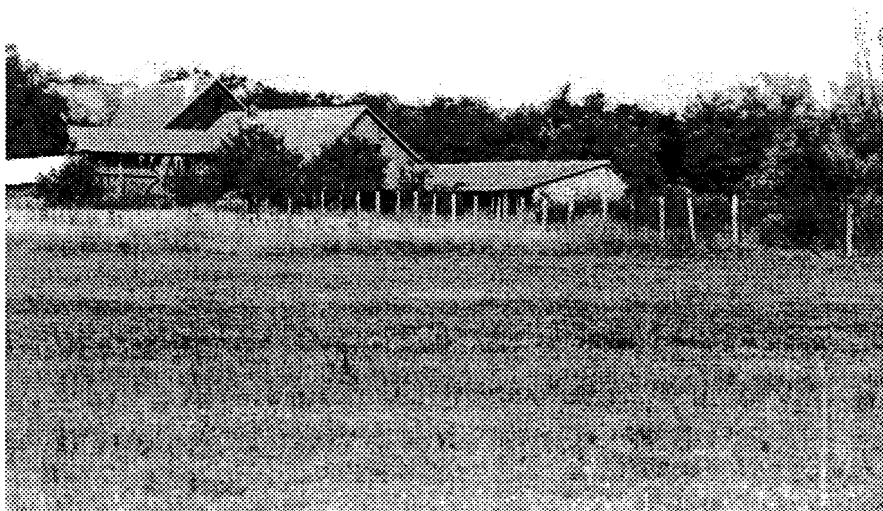
Bezdán magyar lakossága ellen a megtorlás november 3-án kezdődött meg. Kora reggel szovjet katonatisztek látogattak a XII. Vajdasági Brigád parancsnokságára. A délelőtti folyamán fegyveres partizánok a községben fiatal és középkorú férfiakat fogdostak össze. A szemtanúk visszaemlékezése szerint azok a partizánok, akiknek kíséretében népőr volt, meghatározott házakba mentek be, és volt náluk egy papírra írt névsor. A népőr nélküli fegyveresek egyedül vagy párosával házról házra járva szedték össze az embereket. A kisebb-nagyobb csoportokat Isterbácra (Bezdán délkeleti határrésze, mintegy 30 szétszórta, csoportokban épült lakóházzal), Major Teréz (1879) 23. szám alatti házában udvarába kísérték. A ház a község szélétől kb. másfél km-re feküdt. Az udvarban a délelőtti folyamán 130–140 férfit gyűjtöttek össze. A partizánok a férfiakat foglalkozásuk és nemzetiségi hovatartozásuk szerint csoportokba osztották. 101 férfit ottfogtak, a többit hazaengedték. Az utóbbiak között volt az a 27 férfi is, akik kubikosoknak mondták magukat. Délután valamivel egy óra után kisebb csoportokban kísérték őket a vesztőhelyre. Lehajtott fejjel, szóltanul mentek. Senki sem próbált megszökni. Az isterbácsi legelőn, az erdő szélén felsorakoztatták és arccal az erdő felé fordították őket. Közülük senki sem fordult hátra, hogy szembenézzen a rá meredő fegyvercsővel. A sorozatlövés elhangzásakor a férfiak az őszi esőtől átázott földre rogytak. Így látta a hiteles szemtanú, Major Mihály (1907) juhász, az isterbácsi legelő mellett épült lakóháza padlásáról.

Délelőtti 10 órától kisbíró járta a községet, és az utcasarkokon kidobolta, hogy délután 1 órára mindenki jelenjen meg a labdarúgópályán, mert a felszabadító jugoszláv katonaság parancsnoksága beszédet kíván intézni a néphez. Azt is közölte, hogy a felszólítás alól csak az idősek, betegek és a kisgyermekes anyák mentesülnek.

A pályán álló tömeget fegyveres katonák vették körül. A beszédet mondott partizántiszt többek között közölte a megjelentekkel, hogy Bezdán lakosságának még a nap folyamán el kell hagynia a községet,

és néhány km-re távolabb, egy időre a szállásokon kell meghúzódnia. A kiköltözés szükségességét a hamarosan megnyíló dunai front közelségével indokolta. A beszéd végén a nők, gyermekek és az idősebb férfiak elhagyhatták a futballpályát, míg a 16 és 60 év közötti férfiaknak ott kellett maradniuk. Onnan késő délután a fegyveres partizánok mintegy 350–400 férfit Zomborba kísértek. Kényszermunkatáborba kerültek. Közülük néhányan önként jelentkeztek a Petőfi brigádba. A munkatáborban egy bezdáni sem hunyt el. December végéig valamennyiüket hazaengedték.

Az isterbácsi legelő közelében lakó Kata Lukačević és az öreg Róka november 3-án éjjelig hallott segélykiáltásokat a kivégzés színhelye felől.

Az isterbácsi legelő azon része, ahol a bezdáni férfiakat agyonlőtték 1944. november 3-án (a háttérben Major Teréz 23. számú lakóháza)

[Felv. 1994, a szerző dokumentációjából]

A partizánok a Zombori úti malom pincéjében is agyonlőttek hat civil személyt. Ott temették el őket. Két bezdáni férfi is volt közöttük.

November 3-án a partizánok férfiakat csuktak le a főutcái Nikolaus Stein lakóházának pincéjébe. (E ház telkén ma a Testvériség-egység Általános Iskola kétemeletes épülete áll.) Mivel id. Kelsch Jánost (1887) hazaengedték a pincéből, az ő elmondása alapján tudjuk, hogy mi történt az ott lecsukottakkal. A pincében vele volt néhány bezdáni férfi és mintegy tíz magyar katona. A lecsukottak saját maguk ásták meg sírgödörüket a lakóház kertjében. Amikor elkészültek vele, a szélére állították és belelődözték őket.

Aznap a községben tartózkodott a bezdáni születésű Abonyi (Ruff) András (1917) magyarországi diplomata, a történelmi Teleki család elkötelezettje. Bizonyára tájékoztatta a Debrecenben székelő magyar Ideiglenes Nemzeti Kormányt a bezdáni megtorlásról. A kormány, amelynek vallás- és közoktatásügyi minisztere Teleki Géza gróf volt, a Minisztertanács 1945. március 9-ei ülésén foglalkozott először a bácskai atrocitásokkal, de nem adott hitelt a diplomata információjának.

1944. november 4-én Bezdán már tele volt a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg katonáival. A község szélén, a vasúti sínpár mentén álló fegyveresek nem engedték be Bezdánba a Zombor felől érkező civil személyeket. Aznap az Isterbácon kivégzettek hozzátartozói – akiknek tudomására jutott a szörnyű hír – temetni kezdték szeretteiket a legközelebbi szántóföldbe, pap nélkül.

Azokban a napokban a szovjet katonaság tömött sorokban haladt a Duna felé a zombor-bezdáni kövesúton. A menetoszlop kb. 50 m széles volt. A gyalogság az úton, a tankok pedig az út menti szántóföldeken vonultak előre. Időnként egy német repülőgép támadást hajtott végre a gyalogsági oszlop ellen. Minden alkalommal voltak sebesültek és halotyak.

A dunai átkelési hadművelet november 11-én kezdődött. A XII. Vajdasági Brigád öt nap alatt elvesztette állományának több mint felét, ezért visszavonták az első vonalból, s helyét a VII. Vajdasági Brigád foglalta el. Az egyesült szovjet és jugoszláv erők 18-án elfoglalták a batinai hídfőállást. A német alakulatok visszavonultak Vörösmart irányába. Az ütközetben mindkét félnek nagy veszteségei voltak. Az eddig ismert adatok alapján feltételezhetjük, hogy a hadműveletben mintegy 5000 német, szovjet és jugoszláv katona esett el.

A XII. Vajdasági Brigád bezdáni sebesültkötőzője a mai egészségügyi állomás épületében volt. A kötőző helyiségeiben elhunyt jugoszláv katonák közül néhányat az Alsótemetőben, külön-külön sírgödörben temettek el. A többiek holttestét a hozzátartozók hazaszállították.

Az Alsótemető északnyugati részében található az 1944 novemberében elesett szovjet és jugoszláv katonák közös síremléke. Neveik ismeretlenek számunkra. Nincs tudomásunk elhalálozásuk dátumáról. Számukat illetően is csak feltételezéseink vannak. 1957. március 16-án a bezdáni népbizottság arról értesítette a zombori belügyi titkárságot, hogy az Alsótemetőben lévő közös katonai sírban kb. 50 elesett szovjet és jugoszláv katona nyugszik, minden megjelölés nélkül.

Miután a szovjet és a jugoszláv erők átkeltek a Dunán, több német nemzetiségű zombori lakost munkára vittek a bezdáni Duna-partra. Onnan közülük néhányat Philipp Stein lakóházába (Új u. 74.) kísérték, ahol november 19-én kivégezték őket.

25-én egy partizán a község szélén agyonlőtt egy helybeli 71 éves asszonyt a Gádorra [Gardinovci] vezető földút mellett. Két községbeli

férfi temette el az út menti árokban. Az állami halotti anyakönyvbe a halál okául „Sudita smrt” (Halálos ítélet) van feltüntetve. Az egyházi halotti anyakönyv szerint az elhalálozás oka „Gyilkosság”.

Ugyancsak novemberben életükkel fizettek azok a Tisza menti kocsisok, akik nem akarták továbbszállítani a partizánokat. A Dunán átkelve Baranyába kellett volna vinni őket. A kisebb férficsoport az Új utca és a Zombori út sarkán álló Fless-kocsmában szállt meg éjszakára. A kocsisok az éj leple alatt megpróbálták hazaszökni, de elfogták és kivégezték őket Philipp Stein háza kertjében.

A Fernbach-szállás közelében az 1940-es évek elején vitézi telep volt. Kb. 10 sokgyermekes család lakott ott. Onnan a partizánok elhurcoltak két bezdáni családapát. Úgy tudják, miután végeztek velük, a Nagy-csatorna hídjának futóárkába temették el őket.

Küllődön november 27-én kora reggel mintegy 60 férfival közölték, hogy Zomborba kell menniük. Gyalog indultak útnak. Bezdánba érve a fegyveresek az Új utcán bekísérték őket Philipp Stein lakóházába. Ott egy részükkel úgy végeztek (többségüket levetkőztették), hogy dróttal megkötözték kezüket és lábukat, majd kötelekkel addig ütötték őket, míg ki nem szenvedtek. Egyeseket a trágyadombba, másokat pedig egy nagyobb gödörbe temettek el.

A bezdáni Győrfi Katalin (1934) közlése szerint 1944-ben szüleivel a Temető utca 8. szám alatti házban lakott. Akkor tizedik életévében járt. Az utca házsorát mindössze földút választotta el az Alsótemető nyugati szélétől. Novemberben arra figyelt fel, hogy két férfi dolgozik ásóval és lapáttal a temető szabadon álló, füves, bozótos részén. Ismerte őket, az egyiket Bálint Jánosnak (1883), a másikat Sipos Sándornak (1869) hívták. Egymás mellé kisebb-nagyobb gödröket ástak. A temetőbe érkezett lovas szekerek mindig kiásott gödör mellett álltak meg. Bálint János és Sipos Sándor vonogóval (fanyelű vaskampó, amellyel a falusi emberek a kazalból és a boglyából a szalmát illetve szénát kihúzogatják) férfi holttesteket rántott le a földre, majd a gödörbe húzta őket. Győrfi Katalin hallotta, hogy az egyik férfi azt mondta a másiknak: „Ezeket arccal lefelé.” A gödrökbe, amelyek száma négy-öt lehetett, két sorban 6–10 holttest került. Akkor azt beszéltek az emberek a Temető utcában, hogy a tetteiket több helyről hozták a temetőbe.

A bezdáni kommunális vállalat az 1980-as évek közepén az Alsótemető északnyugati részében (a dunai átkelési hadműveletben elesett szovjet és jugoszláv katonák közös síremlékétől mintegy 30–40 m-re nyugatra), ahol 1944 novemberében ismeretlen civil személyek holttesteit földelték el, kriptákat kezdett építeni. Ezeket az elhalálozott polgárok hozzátartozói vásárolták meg. A vállalat egy sorban 5 kriptát épített. Amikor az első, és a vele párhuzamos második kriptasort géppel kiásták, emberi csontok kerültek felszínre. Midlinszki Antalné szül. Győrfi Katalin (1934) egy nap arra lett figyelmes, hogy a környékbeli gyermekek a

temető szabadon álló, füves részén emberi csontokkal játszanak. Négy-öt koponyát számolt meg náluk. A látottakat jelentette a kommunális vállalatnak. Annak néhány munkása a felszínen talált csontokat összeszedte és elföldelte.

1944 novemberében nem csak a községben végeztek ki bezdáni illetőségű polgárokat. Két esetről van tudomásunk. Urbán Elemér (1904) az 1930-as években a bezdáni kulturális élet egyik szervezője és irányítója volt. Több sikeres színelőadást rendezett. Mint újságíró néhány jugoszláviai magyar lap munkatársaként működött. 1944-ben Bács-keresztúron, a csatornafelügyelőségnél dolgozott. November elején ott agyonlőtték és a községháza udvarában ásott tömegsírba temették el.

Kelsch János (1894) az I. világháború befejezése után 6 évet töltött fogságban a Szovjetunióban. Bezdánban banktisztviselőként dolgozott. Negyvennyolc kat. hold. földje és a főutcán egyemeletes háza volt. A magyar időszakban többször feltűnően kinyilvánította nemzeti érzéseit, de a gyakorlatban senkinek sem ártott. Többek között titkára volt a jugoszláviai Magyar Párt, majd pénztárosa a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség helyi szervezetének, a magyar katonai közigazgatás idején 1941-ben tagságot vállalt az ún. ötös tanácsban és hosszú időn át az önkéntes tűzoltótestület parancsnoki tisztét töltötte be. 1944-ben rákbetegség következtében mozgásképtelenné vált. November elején a hírhedt zombori Kronich-palotába vitték, ahol – családja tudomása szerint – kínvallatás közben meghalt. A Zombori Járási Népbíróság 1945. augusztus 1-jén határozatában utasította Božidar Tucaković bírósági küldöttet, hogy írja össze Kelsch János volt bezdáni lakos vagyonát. A határozatban az is olvasható, hogy az említettet a bíróság halálra és vagyonelkobzásra ítélte. Alapos a gyanú, hogy a bíróság az ítéletről szóló végzést jóval (több mint hat hónap múlva) a letartóztatott halála után hozta, ami csak arra szolgált, hogy elfedje az egykori bűncselekményt, és lehetőséget adjon az elítélt értékes vagyonának elkobzására. Az ismert dokumentumok alapján Kelsch Jánost nem nyilvánították háborús bűnössé.

A Zombori Katonai Helyőrség egészségügyi osztálya 1945. március 27-én engedélyezte a Bezdán területén ideiglenesen elhantolt civil áldozatok holttesteinek a temetőbe való áthelyezését.

Isterbácon és a bezdáni határ más részeiben valamint magában a községben ideiglenesen eltemetett áldozatokat március 28-án exhumáltak és az Alsótemetőbe helyezték el örök nyugalomra.

A helyi népfelszabadító bizottság által kirendelt helybeli férfiak nyitották fel a sírgödröket. Ahol szükség volt rá, azonosították a halottakat. Az ugyancsak kirendelt lovas szekerek délutánig már minden halottat átvittek a temetőbe. Ennek északkeleti részében három hosszú, egymással párhuzamos, délnyugati részében pedig egy hosszú sírárkot ástak.

Az észak-dél irányú párhuzamos sírárkok szélére elhelyezett, azonosított isterbácsi áldozatok koporsóit a bezdáni római katolikus egyházközség papja megszentelte. Ide olyan halottat is temettek, akit a községben lévő tömegsírból exhumáltak. Az „isterbácsiak soraiban” ma is látható az a mintegy 70 egyforma, kisebb műköskereszt, amelyet akkor helyeztek el. A keresztekre csak a nevet és az évszámokat vésték fel. Ezeket feketére festették.

Az 1944. november 3-án az isterbácsi legelőn agyonlőtt férfiak egyforma sírkereszt sorai a bezdáni Alsótemetőben

[Felv. 1995, a szerző dokumentációjából]

Az Isterbácon exhumáltak közül többeket családi sírboltban temettek el.

A felismerhetetlenné foszlott vagy azonosíthatatlan áldozatok holttestét a temető délnyugati részében ásott sírrokba egyházi szertartás és adataik számbavétele nélkül temették.

Vajda János, a bezdáni római katolikus egyházközség káplánja 1945. március 28-án a plébániahivatal halotti anyakönyvébe bejegyezte azokat a halottakat, akiket azon a napon egyházi szertartás szerint az Alsótemetőben újratemettek. A bejegyzettek névsora a 242. oldalon kezdődik és a 254. oldalon végződik. Elhalálkozásuk napjául mindegyiknél 1944. november 3. van megjelölve.

Az áldozatok egy részének neve megtalálható az állami halotti anyakönyvben is.

A Zombori Kerületi Népfelszabadító Bizottság holtta nyilvánított három bezdáni férfit, akik közül kettőt Isterbácon, egyet pedig a főutcai Nikolaus Stein házában kertjében lőttek agyon. Ezeket a plébániahivatal nem anyakönyvezte.

Eddigi ismereteink alapján, az isterbáci legelőn 101 férfit végeztek ki. Foglalkozásuk a plébániahivatal halotti anyakönyve szerint a következő volt: 18 földműves, 11 napszámos, 9 tanuló, 6 kereskedő, 4 műszövő, 4 borbély, 3 vendéglős, 3 kőműves, 2 géplakatos, 2 hivatalnok, 1–1 tanító, asztalos, hajós, cukrász, kovács, mészáros, kárpitós, munkás, szobafestő, hajóács, szíjgyártó, mechanikus, takács, kupec és gyepmester. Huszonnégy bejegyzett személynek a foglalkozása nincs feltüntetve. Egy bejegyzett áldozat („Ismeretlen fiú”) azonosítatlan. A legfiatalabb áldozat 14, a legidősebb 54 éves volt. Tizenkilencen nem töltötték be a 20. életévüket. Huszonnégy kivégzett 20. és 30. életéve között volt.

A legtöbb agyonlőtt és eltűnt személyt az állami halotti anyakönyvbe 1945 augusztusától 1968-ig jegyezték be. Az Isterbácon kivégzett személyek elhalálozása helyét „u polju” (mezőn), míg okaként „streljanje vatrenim oružjem” (kivégzés tüzfegyverrel) szavakkal tüntették fel. A dátum 1944. november 3., az időpont 14 vagy 15 óra. 1946. május 12-étől a bejegyzett személyeknél már nem szerepel az elhalálozás helye és oka.

1945. március 28-án exhumálták azokat a holttesteket is, amelyeket az Új utcai Philipp Stein háza kertjében lévő trágyadombba és ásott gödörbe temettek el. A holttestek azonosításánál jelen volt a küllődi [Kolut] születésű Katharina Stein is, aki Bezdánba Adam Steinhöz ment férjhez. A felszínre hozott áldozatok között felismerte apját. Visszaemlékezésében 5 azonosított küllődi német nemzetiségű áldozat nevét említette. A zombori illetőségű Nist Mihály nevű kivégzett zsebében megtalálták igazolványát.

A Philipp Stein házában exhumált valamennyi holttestet az Alsótemető délnyugati részében ásott, hosszú sírárokba temették, egyházi szertartás nélkül.

Amikor Bezdánban kissé rendeződött a helyzet, Nist Mihály lánya a tömegsír fölé egy nagyobb kőkeresztet állíttatott. Az arra ráerősített két kőlapra a következő feliratot vésette:

„Itt nyugszik, Nist Mihály, 1889–1944. nov. 19. és 37 ismeretlen.”

A 103 napig tartó katonai közigazgatás a Bácskában, Bánátban és Baranyában a német és a magyar nemzetiségű polgárookra nézve a leszámolás időszaka volt. Ez elsősorban a törlesztésben és megtorlásban nyilvánult meg. A katonai közigazgatás minden intézkedése csak a délszláv lakosság érdekében történt. A katonai hatóságok nemhogy nem akadályozták meg a német és magyar lakossággal szemben elkövetett bűntetteket, hanem éppen ellenkezőleg: néhol engedélyezték, néhol pedig megszervezték azokat. Polgárokat végeztek ki anélkül, hogy bírósági

ítélet született volna esetükben. A férfilakosságot kényszermunkatáborokba hurcolták. A német és a magyar lakosság gyakorlatilag törvényen kívülivé vált.

Még ma sem tudjuk, hogy kik voltak a bezdáni megtorlás kitervelői és ítéletvégrehajtói. Annyi bizonyos, hogy nem voltak valamilyen cselengő partizáncsoport tagjai. Semmi sem történt véletlenül. Az isterbáci vérengzést bizonyára, a Népvédelmi Osztály (OZNA) kivégzőosztaga hajtotta végre. Nem kizárt, hogy ebben a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg 51. Vajdasági Hadosztálya XII. Brigádjának katonái (kémelhárító szolgálat tagjai) is részt vettek. Ami biztosra vehető: a brigád parancsnoksága valamint a Zomborban állomásozó Vörös Hadsereg vezetése tudott a kivégzés tervéről. Az ítéletvégrehajtók az isterbáci legelőn vajdasági fegyveres személyek voltak, akik közül egy-kettő magyarul is beszélt. Feltételezzük, hogy a helyi népfelszabadító bizottság egyes tagjai tudtak a bosszúállók szándékáról, és informálták is őket néhány bezdáni személlyel kapcsolatban.

A helyi népfelszabadító bizottság 1944-ből származó, a Zombori Történelmi Levéltárban kutatható dokumentumai nem említik a bezdáni atrocitásokat. 1951. június 28-án a népfelszabadító bizottság arról értesítette a Zombori Járási Népbizottság titkárságát, hogy az 1945-ben és 1946-ban keletkezett ügyiratokat már korábban elszállították Bezdánból ismeretlen helyre. Így az 1944. évi novemberi likvidálásokat csak az egyházi és állami halotti anyakönyvekben található bejegyzésekkel, az Alsótemetőben lévő kőkeresztekkel, a szemtanúk visszaemlékezéseivel és a bírósági holtta nyilvánítási végzésekkel tudjuk bizonyítani. Sajnos a délvidéki megtorlásokkal kapcsolatos titkos dokumentumok a levéltárakban még ma is csak részben kutathatók.

A magyar hadsereg 1941. április 12-ei, bezdáni bevonulása nem okozott semmilyen összetűzést az elenyésző létszámú délszláv és magyar ajkú lakosság között. A háborús bűnöket kivizsgáló vajdasági ankébizottság a bevonulásról készített 1945. évi elaborátumában nem említi Bezdánt. Egyetlen bezdáni polgár neve sem szerepel a háborús bűnösök lajstromában.

Ha ez így volt, akkor Nyugat-Bácskában miért Bezdánban került sor ártatlan magyar polgárok szervezett, tömeges likvidálására?

Dr. Aleksandar Kasaš újvidéki történész, az 1996-ban megjelent *Mađari u Vojvodini 1941–1946* (Magyarok Vajdaságban 1941–1946) című könyvében elmondja, hogy a dunai átkelési hadművelet előtt a Vörös Hadsereg és a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg radikális „terep-tisztogatást folytatott a leendő front közvetlen közelében.” Véleménye szerint a november 3-ai kivégzésekre azért került sor, mert a község lakosságáról olyan vélemény alakult ki, hogy az potenciálisan veszélyeztetheti a dunai átkelési hadművelet sikerességét.

Ezek szerint dr. Aleksandar Kasaš a megtorlás okát elsősorban nem az 1942. évi januári razziában, hanem inkább a község lakosságáról kialakult negatív véleményben látja. A történész nem említi, hogy e vélemény konkrétan min alapulhatott. Vajon azon, mert a magyar lakosság döntő többsége nemzeti felbuzdulásában a bevonuló honvédséget felszabadítóként üdvözölte? Vagy azon, hogy a keresztény nemzeti eszméket támogató kultúregyesületek (a Katolikus Legényegylet, a KALOT stb.) vezető szerepet játszottak a község művelődési életében? Vagy pedig azon, hogy a magyar lakosság többsége nem szimpatizált a jugoszláv orientációjú délvidéki ellenállási mozgalommal?

Hogy mennyi lehetett a Bezdánban likvidált polgárok száma, erre valószínűleg sohasem tudunk majd pontos választ adni. A helybeli áldozatok számát – köszönve, elsősorban a halotti anyakönyvi bejegyzéseknek – megközelítő pontossággal tudjuk. Ezzel szemben semmi írásos nyom nem maradt fenn a községben kivégzett azon áldozatokról, akiket a bezdániak nem ismertek, akiknek sorsa nem az isterbáci legelőn teljesedett be, hanem a község lakóházainak kertjeiben (Fő u., Új u., Újvár u., Bajai u.). November végéig kevés bezdáni lakos tartózkodhatott a katonákkal zsúfolt Bezdánban. Azokban a zűrzavaros napokban minden helybeli saját gondjával-bajával volt elfoglalva. Érthető, hogy az emlékezet is keveset őrzött meg az idegen áldozatokról.

Eddigi kutatásaink során 116 Bezdánban kivégzett és azonosított áldozatot szedtünk lajstromba.

Az Alsótemető délnyugati részében az 1945. március 28-án ásott, ma nagyobb kőkeresztel jelölt sírárokba és a temető jeltelen sírgödreibe 39 azonosítatlan áldozatot temettek újra.

AZ 1944. ÉVI MEGTORLÁS BEZDÁNI ÁLDOZATAINAK SZÁMA

<i>Az áldozatok lakhelye</i>	<i>Azonosított áldozatok</i>	<i>Azonosítatlan áldozatok</i>
Bezdán	108	2
Küllőd	7	–
Zombor	1	–
Ismeretlen lakhely	–	37
Összesen	116	39

Egyes, még ma élő mértéktartó visszaemlékezők az Alsótemető jeltelen közös sírgödreibe elföldelt, azonosítatlan és újra nem temetett áldozattetekemek számát több mint 10-re becsülik.

A helytörténészek további kitartó kutatómunkája szükséges ahhoz, hogy a Bezdánban történt megtorlás minél több homályos részletére, valamint kitervelőinek és ítéletvégrehajtóinak nevesített kilétére fény derülhessen.